

Onderzoek

Preventie van middelengebruik en gokken in het vmbo; naar een passend preventieaanbod voor vmbo b/k scholen in Amsterdam

Waarom dit onderzoek?

- Middelbare scholen worden gezien als belangrijke locaties voor preventieprogramma's omdat ze betrokken zijn bij jongeren van verschillende leeftijden. Het is de periode waarin veel jongeren beginnen met roken, vaperen, blowen, gokken of het gebruik van alcohol
- Er is weinig bekend over middelengebruik en gokken op vmbo scholen met basis- en kaderonderwijs en over het bestaande en/of benodigde preventieaanbod
- Doel van het onderzoek is om aanbevelingen te formuleren om middelengebruik en gokken op scholen te voorkomen of te verminderen op een manier die aansluit bij de context van vmbo-scholen, behoeften en bestaande activiteiten voor gezondheidsbevordering en preventie

Voor wie is het onderzoek relevant?

- GGD Amsterdam Gezonde School & Jellinek Preventie (opdrachtgevers)
- Preventiewerkers
- Bestuur en schoolmedewerkers vmbo b/k scholen
- Jongerenwerk organisaties en jongerenwerkers (in school)
- Betrokkenen in omgeving van school (ouder-kind teams, JGZ, buurtteams, ouders, politie)

Methoden

- Kwalitatief verkennend onderzoek
- 6 scholen in 5 stadsdelen
- Interviews met 18 schoolmedewerkers: docenten, mentoren, leerlingbegeleiders, zorg- en veiligheidsmedewerkers en jongerenwerkers
- Interviews en focusgroep-discussies met 15 leerlingen
- Feedbacksessie met schoolmedewerkers van 3 scholen
- Analyse kader: vier pijlers van Helder op School (beleid, signalering, educatie en schoolomgeving)
- Periode: September 2023 - Maart 2024

Wat speelt er op vmbo b/k scholen?

- In volgorde van populariteit denken betrokkenen dat **vapes** (elektronische sigaretten/shisha-pen), **snus** (nicotinezakjes), **sigaretten** en **cannabis** (wiet en hasj) de meest gebruikte middelen zijn op en rond hun school
- Het gebruik van vapes is wijdverbreid (alle leeftijden) en met name toegenomen in de onderbouw
- M.u.v. vaperen zijn schoolmedewerkers en leerlingen van mening dat er op hun school relatief weinig middelen gebruikt worden en al helemaal niet in een problematische of riskante mate
- **Gokken** wordt nauwelijks waargenomen, maar scholen ervaren grote uitdagingen met telefoon- en sociale media gebruik en gamen

Een aantal respondenten benoemt factoren die de kwetsbaarheid van leerlingen verhogen (bijv. opgroeien in een kwetsbare wijk, met weinig financiële middelen, laag zelfbeeld). Op en rond scholen spelen diverse problemen rond het welzijn en de veiligheid van leerlingen. Middelengebruik of gokken en de handel in middelen is daar één van.

Hoe ziet de preventieaanpak op vmbo b/k scholen er uit?

- Scholen besteden veel aandacht aan toezicht op de **naleving van regels** rond vaperen en snus. Signaleren is moeilijk vanwege de onzichtbaarheid van deze middelen
- De meeste schoolmedewerkers gaan in **gesprek met de leerling** als ze middelengebruik signaleren
- Bij vermoedens van problematisch middelengebruik wordt soms een **externe preventiedeskundige** uitgenodigd voor één-op-één gesprekken met een leerling
- Alle scholen ervaren uitdagingen met het **betrekken van ouders** bij onderwijs, schoolactiviteiten en voorlichting. Middelengebruik is een gevoelig onderwerp
- Scholen hebben een **sterk netwerk**; met jongerenwerk, buurtwerkers, straatcoaches, welzijnsorganisaties en wijkagenten. **Jongerenwerkers in school** zijn belangrijke sleutelpersonen als het gaat om het signaleren van middelengebruik.

[Download](#) het volledige onderzoeksrapport

Contact:
lodenstein@ivo.nl

Welke behoeften hebben betrokkenen aan ondersteuning?

- **Schoolmedewerkers** hebben vooral behoefte aan ondersteuning bij:
 - **Signalering:** ze vinden het moeilijk om te bepalen wanneer middelengebruik (met name vpen en snus) problematisch is, welke reactie passend is bij welk signaal en wanneer schakelen met een collega, zorgmedewerker of externe preventiewerker noodzakelijk is. Hierdoor is behoefte aan lichte vormen van deskundigheidsbevordering, het versterken van vaardigheden voor één-op-één gesprekstechnieken op dit thema en het verhelderen van de signaleringsroute
 - **Educatie:** versterken van de integratie van het onderwerp in bestaande vakken, lessen en programma's. Volgens zorgmedewerkers moet het thema middelengebruik en gokken beter aan andere thema's worden gekoppeld (o.a. veilig en inclusief schoolklimaat, bevorderen weerbaarheid, preventie van jeugdcriminaliteit en uitbuiting, grenzen stellen)
 - **Ouderbetrokkenheid:** alternatieve benaderingen
- **Leerlingen** zijn verdeeld over wat er nodig is:
 - De meeste leerlingen leggen de verantwoordelijkheid bij leerlingen zelf of zijn tevreden met de mogelijkheden voor één-op-één gesprekken met schoolmedewerkers; ze vinden klassikale voorlichting niet zinvol
 - Een kleine groep heeft wel behoefte aan betere voorlichting door externe deskundigen als het gaat om soorten drugs, werking en verslaving. Ook willen ze dat scholen aandacht besteden aan de oorzaken van (problematisch) middelengebruik, zoals depressie of een moeilijke thuissituatie
 - Bovenbouwleerlingen en jongerenwerkers vinden dat de nadruk ligt op een disciplinerende aanpak (straffen van bezit of gebruik van middelen). Er zou meer aandacht moeten zijn voor een open en constructief gesprek

Schoolmedewerkers geven aan dat (toekomstig) preventieaanbod moet passen bij de context van vmbo b/k scholen: er spelen meerdere urgente problemen en er zijn weinig mogelijkheden voor extra taken vanwege personeelstekort en verloop van personeel.

Aanbevelingen

Voor een passend preventieaanbod voor vmbo b/k scholen adviseren wij GGD Amsterdam Gezonde School en Jellinek Preventie:

1. Begin met een verkenning en duiding van de problematiek, de verbinding van preventie met de schoolvisie en met identificeren wat al goed gaat; dit verschilt per school
2. Bied ondersteuning door een vaste preventiewerker
3. Houd het preventieaanbod licht en laagdrempelig

Hoewel gokken ogenschijnlijk niet speelt, vereist het aandacht in het preventieaanbod, te beginnen bij bewustwording onder schoolmedewerkers over gokken en risico's voor jongeren (als onderdeel van een brede verkenning).

Specifieke aandachtspunten om het preventieaanbod van GGD Gezonde School en Jellinek Preventie aan te laten sluiten bij de behoefte en context van vmbo-scholen:

● **Beleid**

- Aansluiten bij actuele en urgente vraagstukken (bijv. vpen) en daar beleid voor helpen ontwikkelen; integreren van thema in zorg-en veiligheidsbeleid

● **Deskundigheidsbevordering**

- Vervangen van trainingen voor docenten door informatietools en besliskaarten voor alle schoolmedewerkers, makkelijke toegang tot een preventiewerker en integratie van deskundigheidsbevordering in bestaande (mentor) trainingen en intervisie
- Onder de aandacht brengen van bestaande tools (o.a. voor jongerenwerkers)

● **Educatie**

- Ontwikkeling van cultuur-sensitieve en gender-sensitieve voorlichting aan leerlingen
- Integreren/updates van thema middelengebruik en gokken in bestaande vakken
- Versterken van selectieve preventie
- Experimenteren met creatieve methoden en ontwikkelen van materiaal i.s.m. leerlingen

● **Omgeving**

- Voortzetten/versterken samenwerking met jongerenwerk in school
- Bredere netwerksamenwerking voor verbeteren ouderbetrokkenheid (diverse thema's)
- Scholen helpen verbinden aan andere initiatieven/campagnes